

На правах рукопису

ВОЛКОВА ТЕТЯНА СЕРГІЇВНА

ПРОБЛЕМА МЕТАЯАНРУ
В ЛІРИЦІ

10.01.08 - теорія літератури

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового
ступеня доктора філологічних наук

00778342 (V)

Дисертація є рукописом

Робота виконана на кафедрі російської мови та російської літератури Тернопільського педагогічного інституту

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук,
професор ГРОМЬК Р.Т.академік АН ВШ України,
доктор філологічних наук,
професор ЧИРКОВ О.С.доктор філологічних наук,
професор КОСТЕНКО Н.В.Провідна організація – Волинський державний університет
імені Лесі Українки
/кафедра теорії літератури та історії
зарубіжних літератур/Зачитот відбується "24" листопада 1994 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.068.18.21 по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук при Київському університеті імені Тараса Шевченка /252017. м.Київ, бульвар Шевченка, 14/.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці університету.

Автореферат розісланий "22" грудня 1994 р.Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Д.Ф.Дунчевська

4B - 5-1.772

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Одне з центральних місць в сучасному літературознавстві займає проблема жанру. Єдиної точки зору на розвиток жанрів у ліриці XIX-XX століть сьогодні не існує. Одні літературознавці підходять до цієї проблеми з позиції змісту, поклавши в основу жанрового поділу предмет ліричного переживання /А.Макаров, Ол.Михайлов, А.Дмитровський, Е.Ботезату/, інші прагнуть пов'язати поняття жанру зі структурними ознаками ліричних творів /І.Кузьмичов, Р.Отарова/, а ще говорять про "атрофію жанру в ліриці" /В.Сквозніков/. Російські вчені Г.Поспелов і Л.Тимофеев відмовились від спроби "определения более drobных и точных тематических видов лирики..." 1/.

Г.Поспелов, наприклад, висунув положення про жанровий зміст і жанрові форми. До жанрових форм лірики він відніс тільки два різновиди - вірш і поему, жанровий зміст визначив як міфологічний, героїчний, "етологічний", романічний 2/. У залежності від спрямування соціальної свідомості поета Поспелов виділив такі види лірики: медитативну, медитативно-образотворчу, власне-образотворчу.

Спроби створення загальноприйнятої системи жанрів в ліриці з розвитком реалізму виявились поки що безуспішними.

Разом з тим, в ліриці є групи творів, які характеризуються подібністю в постановці проблем і освоєнні життєвого матеріалу. Це змушує дослідників користуватись термінами, теоретично відкинутими деякими літературознавцями, але такими, що допомагають дослідити єдність і багатогранність сучасної поезії - філософська, громадянська, пейзажна, інтимна лірика і т.ін.

Очевидно, що, відмовляючись від жанрового поділу, створюється збідене уявлення про ліричну поезію. Суперечки, щодо жанрів малої форми, вимагають невідмінного вирішення проблеми жанру в ліриці.

1/ Тимофеев Л. Основы теории литературы.- М., 1966.- С.368.

2/ Поспелов Г. Проблемы исторического развития литературы. - М., 1972. - С. 156.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена кількома факторами: 1/ необхідністю поглибленого наукового аналізу проблеми жанру в сучасній поезії, в розв'язанні якої літературознавці не мають одноставної думки; 2/ потребою дослідити єдність і різноманітність сучасної лірики; 3/ виявити провідні жанрові тенденції сучасного поетичного розвитку.

Окремі жанрово-стильові особливості творчості українських та російських поетів 60- 80-х років розглядалися нашими дослідниками, проте узагальнюючих, вичерпних наукових праць про жанрово-стильовий розвиток як української, так і російської лірики цих років досі немає.^{1/} Саме тому актуальне питання жанрового розвитку сучасної поезії не можна вважати вивченим.

Отже, мета роботи - виявити жанротворче начало у сучасній ліриці, знайти принцип її жанрової класифікації, який би не звукував уявлення про неї, а допомагав виявити її художню багатогранність. Для досягнення поставленої мети головну увагу в дисертації приділено розв'язанню таких завдань:

- 1/ виявленню особливостей жанрового розвитку сучасної лірики;
- 2/ розробці більш широких жанрових категорій;
- 3/ дослідженню метажанрових різновидів, характерних для сучасної лірики і їхніх ознак;
- 4/ виясненню позажанрового мислення та позажанрового існування віршів у сучасній ліриці та ліриці епохи реалізму взагалі;
- 5/ а також тенденцій у літературі до збереження старих жанрових форм, чи до створення нових.

1/ Див. Зайцев В. Современная советская поэзия. - М., 1988. Він же: Русская советская поэзия. - 1960- 1970. - М., 1984; Крижанівський С. Художні відкриття і літературний процес: огляди, статті, роздуми. - К., 1979.

Михайлов А. Избранные произведения: в 2-х т. - М., 1986. Відзначимо також єдину в своєму роді і безумовно цікаву дисертаційну роботу В. Чумаченка "жанрово-стильові тенденції в сучасній російській радянській ліриці /До теорії малих ліричних форм/". - М., 1987. Вкажемо тільки, що вченому не варто було абсолютизувати свій шлях аналізу як єдино правильний, - підходи можуть бути й інші /не тільки з точки зору жанрово-стильової домінант/, головне - аргументованість підходу.

Усвідомлення цих питань пов'язане в свою чергу з проблемою методу і стилю в ліриці, з проблемою їх взаємозв'язку з категоріями жанру і метажанру та специфікою їхнього виявлення в ліриці.

Все це визначає історико-типологічний характер роботи, у якій в процесі дослідження використано три методи:
типологічний /дозволяє вивчення поставленої проблеми та існуючих концепцій про неї з об'єктивно-логічних позицій/;
історико-типологічний /передбачає два аспекти: історію теорії і історію жанрового розвитку лірики/;
літературно-критичний /при оцінці процесів сучасного розвитку/.

Таким чином, методологічною основою роботи є принцип історизму як один із основоположних у вивченні літературного процесу.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вона є першою, яка систематизує розмаїття сучасної лірики з точки зору метажанрової теорії. Виходячи із специфічної ролі автора в ліричному творі, своєрідності його суб'єктної сфери, в роботі /на основі аналізу малих форм/ пропонується концепція метажанрових різновидів сучасної лірики.

Вперше матеріалом дослідження, з метажанрової точки зору, стає творчість українських та російських поетів 60- 80-х рр. в типологічному співставленні. Для вивчення жанрового стану сучасної лірики обрано верхній рівень жанрової ієрархії. поняття метажанру дало змогу досягнути жанрове розмаїття лірики через більш стійкі форми моделювання дійсності, які зустрічаються в ліриці в різні літературні епохи та в різних літературних напрямках. Такими формами є філософська, наукова, медитативна, сугестивна, публіцистична і сатирична лірика. У роботі визначено характерні особливості кожного з метажанрових різновидів.

Встановлено, що сучасний поетичний розвиток потребує певної систематизації поетичних жанрів, проте сьогодні неможливо є жорстка диференціація жанрових форм, потрібні найширші категорії, до яких відноситься категорія метажанру. Категорія метажанру відображає найузагальненіші жанрові риси творів. Тому в понятті метажанр — наголос падає на друге слово — метажанр.

Разом з тим виявлено, що в сучасній ліриці існує значна кількість позажанрових творів, які відображають позажанрове мислення.

Багатство сучасної лірики створюється і за рахунок мобільності форм, що походять від старих жанрів і внаслідок появи нових, і за рахунок поязжанрових творів.

Матеріалом дослідження є творчість майстрів слова 60- 80-х рр.: Б.Ахмадуліної, А.Вознесенського, В.Висоцького, І.Драча, Є.Євтушенка, О.Іванова, В.Кордуна, Л.Кудрявської, Ф.Кривіна, Л.Мартінова, П.Мовчана, І.Муратова, Б.Олійника, С.Олійника, Д.Павличка, Л.Первомайського, М.Рильського, А.Тарковського, О.Твардовського, В.Соснори, В.Сидорова, В.Стуса, а також ряду інших поетів. Крім того, в роботі були розглянуті збірки "Веселого ярмарку" 80-х рр.

Предметом дослідження є метажанрові різновиди української та російської поезії 60- 80 -х рр., які розглядаються як найширші жанрові категорії.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає в тому, що воно може розглядатися як певний внесок у розвиток теорії ліричних жанрів, а також визначає провідні тенденції подальшого жанрового розвитку сучасної поезії. Вивчення метажанрових різновидів сучасної лірики поглиблює і конкретизує знання про жанрову своєрідність лірики як літературного роду. Дослідження творчості сучасних українських та російських поетів дає можливість діяти висновку про типологічні явища сучасного жанроутворення в ліриці.

Матеріал дослідження може використовуватися при вивченні літературного процесу, при читанні курсу лекцій зі "Вступу до літературознавства", "Теорії літератури", спецкурсів із сучасної поезії, на семінарах з поглибленого вивчення художньої майстерності поетів тощо.

Апробація роботи. Основні положення дисертації викладено в монографіях: "Проблема жанру в ліриці /На матеріалі сучасної російської і української поезії/" - Львів, 1991. - 187с.
"Проблема жанру в реалістичній ліриці". - Тернопіль, 1987. - 108с. /деп. рукопис/ та в ряді статей. Провідний розділ роботи обговорювався на засіданні відділу теорії літератури Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України /1988/. Окремі результати дослідження апробувалися на щорічних наукових конференціях

професорсько-викладацького складу Тернопільського державного педагогічного інституту, а також на республіканських конференціях: у м. Кам'янець-Подільському /1985/, Луцьку /"Минуле і сучасне Волині", 1988; "Меся Українкі. Особистість. Творчість. Доля", 1991; на міжвузівських читаннях у Кіровограді /1989/, на всесоюзному семінарі в Дніпропетровську /1989/. Концепція роботи обговорювалась на засіденні відділу теорії літератури Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України /1991/.

Структура роботи і обсяг. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів і висновків /300 стор. машинописного тексту/.

На захист виносяться новий науковий підхід до вивчення жанрових явищ у ліриці з точки зору метажанрової концепції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ.

У вступі розглядається стан розробки проблеми, формулюються мета і завдання дослідження, обґрунтовуються актуальність і новизна роботи.

Значне місце у вступі приділено розгляду вивчення проблеми ліричних жанрів у літературознавстві 60- 80-х рр. Обґрунтовується тут і необхідність дослідження проблеми метажанру в ліриці та аналізу метажанрових різновидів на основі сучасної поезії /російської в типологічному співставленні з українською/, щоб побачити "кінцевий" результат розвитку метажанрових різновидів у ліриці.

У першому розділі - "Проблема автора в ліриці та принципи жанрового поділу ліричних творів" - розглядаються загальнотеоретичні положення про типологічні особливості лірики як літературного роду.

У визначенні сутності ліричного роду літератури велику роль відіграло визначення предмета ліричного осягнення. Для Гегеля предметом лірики був перш за все внутрішній світ автора і відображений, відомий у ньому світ дійсний. В.Белінський підкреслював роль авторського начала в ліриці. Г.Поспелов визначав предмет лірики як соціальну свідомість. Це визначення предмету лірики видається справедливим, хоча і звуженим. Для лірики саме сфера почуттів є основним предметом творчості.

Про сутність ліричного образу як образу-переживання писав Франко. Специфіку формування і зображення ліричного почуття сучасний теоретик В.Сквозніков справедливо вбачає в ролі ліричного "я" в ліричній творчості. Проте, в ліричному "я" він побачив тільки "я" автора.

Однак, як би глибоко не входило авторське начало у твір, як би не пронизувало весь його канву, в будь-якому випадку маємо все ж справу з "об'єктивованим автором".^{1/}

Чітко проводив межу поміж поетом і суб'єктом ліричного твору Франко. Рішуче за таке розмежування висловився і М.Поляков.

Все те ні в якому випадку не применшує ролі автора у створенні ним поезії, а особливо в творі ліричному. У ліриці, як правило, маємо справу з творами, в яких автор виступає і як суб'єкт, і як об'єкт художнього пізнання. Більш того, з гносеологічної точки зору специфічність ліричної об'єктивациі полягає у тому, що в ліричній творчості першочергову / але не самодостатню / роль відіграє особистість автора. Саме в сфері суб'єктно-об'єктних стосунків, у сфері реалізації художньої свідомості роль суб'єкта в ліричній творчості є визначальною. Можна сказати, що для розуміння і інтерпретації ліричного твору проблема автора є провідною. Такий висновок впливає з проблеми тапології лірики як літературного роду. Усе це має пряме відношення до проблеми форм втілення авторської свідомості в ліриці.

Як відомо, цілеспрямовано наполягав на чіткому розмежуванні термінів для визначення форм втілення ліричної свідомості Б.Корман. Підним є прагнення вченого вийняти основу такого поділу, знайшов її в організації художнього мовлення ліричних творів у сфері суб'єктно-об'єктних відносин. Переконливим досягненням дослідника було розмежування в структурі ліричного твору суб'єкта мовлення і об'єкта зображення, носія свідомості, який і породив художній текст. Серед визначень Б.Кормана закріпилося і активно використовується дослідниками визначення ліричного героя. Воно чітко відмежовує цю суб'єктну форму втілення авторської свідомості в ліриці від інших форм - "Ліричний герой - це і носій мовлення, і предмет зображення..."^{2/}

1/ Бахтин М. Автор и герой в эстетической деятельности // Литературно-критические статьи. - М., 1986. - С.7.

2/ Корман Б. Диалектика Некрасова. - Жевск, 1978. - С.48.

Часто дослідники користуються терміном "ліричний персонаж". Ним користується, наприклад, В.Смілянська. Для позначення суб'єкта ліричного висловлювання, термін "ліричний персонаж" вживає М.Степанов.

Однак, у ліричних творах маємо справу з більшою чи меншою розробленістю, повнотою образу ліричного персонажу. Найбільш яскраво окресленим образ ліричного персонажа можна з повним правом назвати "героєм", але, враховуючи його об'єктивований характер /відносно ліричного суб'єкта і образу власне ліричного героя/, його слушніше називати /далі будемо користуватися цим визначенням/ "об'єктивованим ліричним героєм". Тобто, це герой ліричного твору, окреслений з достатньою повнотою, який є суб'єктом висловлювання і об'єктом зображення водночас, але співпадає з автором /суб'єктом зображення/ лише частково. Тут суб'єкт висловлювання є системою відображеною. Істинним суб'єктом зображення виступає автор, він бере на себе лише іншу роль.

Водночас з тим, образ власне ліричного героя, тобто образ, який найбільш повно відтворює духовну сутність автора, його свідомість, особистість, позначимо терміном "суб'єктивований ліричний герой", форма, за якої автор виступає одночасно суб'єктом зображення, суб'єктом висловлювання і об'єктом зображення. Тобто, через форму суб'єктивованого ліричного героя авторська свідомість проявляється не так опосередковано, як у рольовій ліриці, при використанні форми об'єктивованого ліричного героя. Так, у вірші О.Твардовського "Я убитий під Ржевом" першим планом подано образ солдата, який загинув на війні, — в образі типізація переваже над індивідуалізацією, бо для поета важливим було показати типову свідомість солдатів, які віддавали життя у боротьбі з коричневою чумою. Суб'єктом мовлення і об'єктом зображення тут є солдат, що загинув. Це ліричний персонаж, але ступінь проникнення автора в його свідомість настільки велика, що його можна з повним правом назвати "об'єктивованим ліричним героєм". Образ автора проступає тут через образ об'єктивованого ліричного героя хоч авторська свідомість у цьому прикладі не є безпосереднім об'єктом художнього зображення. У будь-якому випадку, об'єктивований ліричний герой не може

ототожнюватись з автором. Це така форма суб'єктного способу зображення, коли ліричне "я" не співпадає з біографічним "я" самого автора.

Ліричний персонаж, як на нашу думку, в ліричному творі постає більш схематично, ніж об'єктивованій ліричний герой, тобто він не має глибини і повноти розробки останнього. Так, у циклі О.Блока "На полі Куликовім" є образ давньоруського воїна від імені якого ведеться лірична оповідь у другому та третьому віршах циклу. Тут об'єктом зображення і носієм мовлення є давньоруський воїн, чий образ перегукується, "передзвонує" з образом суб'єктивованого ліричного героя всього циклу. Ліричний суб'єкт у цьому випадку, виступаючи носієм "іншої", не авторської свідомості, — це ліричний персонаж. Він цікавить автора в співзвуччі з суб'єктивованим ліричним героєм циклу.

Можна сказати: "Цикл — явище особливе, це не окремі вірші". Так, стосовно жанру, це явище є специфічним в плані структурному, — в плані ж форми вираження авторської свідомості тут різних відмінностей не існує. Можна, щоправда, взяти і власне вірші такі, наприклад, як "Монолог бродячої актриси" Є.Євтушенка — образ актриси є і суб'єктом мовлення, і суб'єктом зображення, тут — ліричний персонаж. Аналогічним є образ іспанського гіда в поезії Є.Євтушенка "Монолог іспанського гіда".

Свідомість "інша" досить часто /хоч і не завжди/ буває близькою и дорогою авторові, але в будь-якому випадку поет ніби-то перевтілюється, робить її своєю.^{1/} У цьому й проявляється та специфіка ліричного образу, на яку звертав увагу І.Франко.

Таким чином, суб'єктивованій ліричний герой /носія, власне, авторської свідомості/ і об'єктивованій ліричний герой /носія іншої свідомості/ — ці дві форми втілення образу в ліричних творах /один — безпосередній, другий — опосередкований/. Це є форми вираження авторської свідомості, які зустрічаємо найчастіше, проте, вони не єдині.

^{1/} Ця правда, в сатиричній ліриці — специфічний прояв цього правила. Про це йде мова у четвертому розділі дисертації.

У структурі ліричних творів суб'єктно-об'єктні стосунки відіграють значну роль — через них реалізується багатогранність художніх зв'язків вірша. Важливе значення тут має пізнавальна настанова. Якщо думка автора звернена на людину взагалі, бачимо ніби "просто" художнє виходження автора у твір. Подібно до того, як в епічному творі зустрічаємо авторські коментарі, так у ліричному — в носіїві суб'єктного "я" вірша пізнаємо образ автора без опосередкованих форм суб'єктивованого чи об'єктивованого ліричного героя /форма "власне автор"/. При цьому, поет може вести діалог не лише з читачем, а з суб'єктивованим ліричним героєм. Таким за структурою є останній вірш циклу О.Блока "На полі Куликовім".

У визначенні форм ліричної свідомості значну роль відіграли роботи Ю.Лотмана і Б.Успенського.^{1/} Вони допомогли виробити методикку аналізу структури художнього тексту і внутрішніх композиційних стосунків у суб'єктній сфері ліричних творів.

Отже, пошуки шляхів визначення форм втілення авторської свідомості в художньому творі в кінцевому результаті привели до необхідності аналізу суб'єктної сфери ліричних творів. Очевидно, є важливим не тільки визначити ступінь взаємовідносин суб'єкта зображення з об'єктом зображення й врахувати внутрішні композиційні стосунки — просторової, часової, психологічної, оціночної точок зору. В кінцевому результаті все це обумовило наш підхід до розв'язання проблеми жанру і метажанру в ліриці.

Аналіз творів з точки зору висловлення в них форм авторської свідомості в аспекті взаємовідносин "суб'єкт — об'єкт — адресат" дає ключ до жанрової й метажанрової теорії лірики. Згадаємо, що Гегель саме в плані суб'єктно-об'єктних відносин розглядав жанрові форми лірики, що було закономірним наслідком його розуміння та визначення ним специфіки лірики, в якій першочерговою є роль автора, суб'єкта твору, адже "зміст ліричного вірша — це не предмет у його реальному розгортанні, що належить собі, а суб'єктивний рух душі поета..."^{2/} Тому, розглядаючи види, він підкреслював, що зупиняє увагу саме на тих

1/ Лотман Ю. Структура художественного текста. — М., 1970;

Успенский Б. Поэтика композиции. — М., 1970.

2/ Гегель Г.В.Ф. Эстетика: в 4-х т. — Т.3. — М., 1971. — С.516

формах, "де істинний принцип лірики проявляється в чистому вигляді, Зідмінності між цими формами знаходять свою основу, в цій позиції, яку займає поетична свідомість у ставленні до свого предмета" ^{1/}.

Таким чином, проблема автора є специфічною, вузловою проблемою для лірики літературного роду. Своєрідність суб'єктно-об'єктної сфери ліричних творів визначається своєрідністю форм втілення в них авторської свідомості. Можна сказати, що образ автора, форми втілення ліричної свідомості – це своєрідність структури ліричного твору, а також – своєрідність його жанрової сутності. Не випадково Гегель пов'язував визначення жанрів лірики із специфікою суб'єктно-об'єктних відносин у ліричних творах, характером відношення автора /суб'єкта/ до предмета зображення. У своєрідності суб'єктної сфери ліричних творів вочайше їх жанрову специфіку сучасні дослідники /М.Гіршман, Н.Лейдерман, М.Поляков, В.Смілянська/.

Таким чином, для структури ліричних творів, їх жанрової сутності велике значення має оціночна позиція автора – і, додамо, його ідейно-цільова настанова. Роль і характер оціночної позиції автора, його ідейно-цільова настанова є відмінними в різних художніх системах, по-різному проявляється в них співвідношення жанру та стилю. Безумовним є: реалізм збагачує це відношення новою якістю. Безперечно й інше: інтерес до окремої індивідуальності, інтерес до особистості підсилили в ліриці ХХ століття роль і значення авторського начала в жанроутворенні. Значний вплив на це явище мав саме реалізм.

Проблема реалізму ліричної поезії є однією з найскладніших у теорії лірики. Однак, якщо у відношенні епосу і драми проблема художнього методу досить широко розроблена і більш або менш зрозуміла, то саме з лірикою справа окладніша. І знов, якщо зважити на специфіку предмета ліричного відображення, характер ліричного переживання і особливості ліричного вираження, то вимальовується картина більш зрозуміла стосовно лірики класицизму, сентименталізму і романтизму. Важче виявити в цьому відношенні особливості реалістичної лірики. Цією проблемою

1/ Гегель Г.В.Ф. Естетика: в 4-х т.-Т.3. – М., 1971. – С.516

займалися в наш час Л. Гінзбург, Г. Фріндлендер, М. Степанов, В. Сквозніков, А. Гаркаві, Б. Корман, — останній підвів своєрідний підсумок роздумам вчених про реалізм у ліриці і запропонував методику виявлення реалістичного методу в структурі ліричного твору. Головну увагу він приділив аксіологічному аспекту, поклавши його в основу визначення лірики реалізму.

Визнання ваги "я" іншої людини привело до зміни ціннісних критеріїв, потягнуло за собою і зміну структури ліричних творів. Визнання права на інші точки зору, а, отже, можливість вираження іншої свідомості в структурі одного твору. Остання стала багатосуб'єктною.

Основою естетичного в ліриці реалізму є загальнозначиме, виражене через індивідуальне, особисте. Все це призвело до зміни художньої точки зору в структурі художнього твору. Вона перестала бути фіксованою, можливо-жанровою, як у системі класицизму, або одиночною, як у сентименталізмі та романтизмі.

Особливістю реалістичних творів стала багатосуб'єктивність, як вираження відносності окремих істин порівняно з абсолютною, визнання існування інших свідомостей в структурі одного твору. Співвідношення різних свідомостей у тексті одного твору визначається центральною роллю автора, авторською позицією в структурі вірша, яка може проявлятися в ній або відкрито, або опосередковано. Проте, саме авторська ідейно-цільова настанова визначає тепер жанрову спрямованість твору. Це стає одним із найважливіших жанрових законів лірики.

Разом з тим, у ліриці / в онтологічному розумінні / знаходять втілення два начала: пізнання людини як родової істоти / через самопізнання і самовизначення в світі / і глибоке соціально-історичне дослідження світу в його ставленні до соціально-конкретної людини. Перше знайшло, наприклад, вираження в творчості О. Пушкіна, Є. Баратинського, М. Лермонтова, друге — в поезії Т. Шевченка, М. Некрасова.

У першому випадку зустрічаємося переважно з провідною формою вираження ліричної свідомості в ліриці реалізму — суб'єктивізованим ліричним героєм, в другому — з рольовою лірикою. У цьому значенні реалістична лірика Пушкіна переважно / і перш за все його філо-

софська лірика/ - це прояв загального - через одиичне, а реалістична лірика Шевченка і Некрасова - прояв одиничного, через загальне, це зображення в ліриці / часто в ліроепічних структурах/ співвідношення людини, яка розуміється соціально, і дійсності, яка трактується соціально. Від того - багатоголосся їхньої лірики, тяжіння до ліро-епосу, різноманітність форм вираження авторської свідомості. Лірична поезія найчастіше моделює відношення особистості, яка пізнає, і пізнаваного світу через самопізнання.

Поетів вабить діалектика протиріч соціально-історичних, морально-психологічних /особливо останніх/, які проходять через їх власну долю, відкриваються у власній свідомості. Особистісне ставлення до світу, залежне від соціальної точки зору на нього, стає основою структури ліричного твору. При цьому, кожній індивідуальній ліричній системі притаманні самостійність, неповторність емоційного тону і жанрових подуків. Кожний предмет вимагає тепер від поета "своєї" індивідуальної форми, але разом з тим, і кожний аспект дійсності отримує право в ліричному вираженні на свій особливий жанр, який відповідає внутрішній природі і специфічному характеру данного переживання. Тобто, авторський диктат форми підкоряється тому внутрішньому закону творчості, який можна назвати логікою ліричного переживання і якому в епосі відповідає закон підкорення автора логіці розвитку того чи іншого характеру, обумовленого соціально-історичними умовами.

Відповідність форми "внутрішній природі" переживання / або відповідність твору своєму предметові/ - це і є основний закон формування і існування форм у ліриці епохи реалізму. У цьому її своєрідна "всеїдність" у галузі форми: придатне все, що сприяє виявленню конкретного ліричного переживання, що дає можливість поетичній думці втілитися в художній образ. Що ж у такому випадку вважаємо основою жанрового підділу сучасної лірики?

Справедливими видаються міркування В.Гусева: "...Поділ лірики на жанри вимагає чіткого розуміння того, що органічна цілісність мистецтва чинить опір безкінечному розмежуванню. Мистецтво динамічне, але ця динамічність цілісна, вона допускає

розмежування лише в певних кордонах. Лірика існує в жанровому бутті, але схоластичною є жорстка її диференціація на жанрові форми, основана на принципах класицизму. Слід розробляти ширші категорії" ^{1/}.

У ліриці /як і в епосі, і в драмі/ склалися значні типи змістово-формальних єдностей, які відповідні, вірніше, співмасштабні всій історії культури. Ці типи змістово-формальних єдностей Р.Співак слушно позначила терміном "метажанр", - дослідниця охарактеризувала три метажанри: філософський, феноменологічний і типологічний, як різновиди моделювання дійсності за основними жанровими носіями. ^{2/}

Дослідження сучасної поезії показує, що в ліриці є групи творів, які характеризуються єдністю ідейно-цільової настанови автора, загальним предметом ліричного переживання, подібними сюжетно-твірними опозиціями і хронотопом, специфічною суб'єктною організацією. Конче необхідно звернути увагу на суб'єктну організацію ліричних творів, найпершого носія жанру.

Пригадаймо, що у ХІХ ст. реалізм приніс зміни саме в суб'єктну сферу ліричного твору. Таким чином, суб'єктна сфера ліричних творів - це та відправна точка, де сходяться кардинально "інтереси" методу і жанру. Художній метод розуміємо, як шлях до образного перетворення поетом дійсності, який "не існує поза конкретно-індивідуальним своїм здійсненням" ^{3/} Це і дає ключ до розуміння жанрових закономірностей в сучасній ліриці.

Виходячи з розуміння центральної ролі автора в ліричному творі, значення в ньому авторської ідейно-цільової настанови, констатуємо, що для жанрової сутності ліричних творів ХІХ- ХХ ст. значення має певне ставлення автора до предмету ліричного переживання, яке розкривається / відповідно до вимог самого предмету/ в першу чергу, через суб'єктну організацію ліричного твору в його пафосі, своєрідності конфлікту, сюжеті та композиції, просторово-часовому континуумі, специфічній художній образності, інтонаційно-мовленевій організації.

1/ Силологические науки. - 1973. - №5. - С. 113- 119.

2/ Співак Р. Русская философская лирика: Проблемы типологии жанров. - Красноярск, 1985. - С.50.

3/ Литературный энциклопедический словарь. - М., 1987.- С.218.

Оскільки детальна класифікація жанрових форм в ліриці XIX- XX ст. у принципі неможлива /форм стільки, скільки існує ліричних переживань/, то щоби подати цілісну картину жанрового буття сучасної лірики, необхідно виділити більш значні, стійкіші єдності - "співмасштабні історії культури" /Н.Леидерман/. Такими єдностями в ліриці, на наш погляд, є філософська, наукова, медитативна, сугестивна, публіцистична і сатирична лірика, як різновиди філософського, феноменологічного та типологічного метажанрів. Для дослідження жанрового стану сучасної лірики й вибираємо верхній рівень жанрової ієрархії, яку представляємо такою таблицею:

Метажанри : Філософський : Феноменологічний : Типологічний

Метажанрові різновиди лірики	Філософська наукова	Медитативна Сугестивна	Публіцистична Сатирична
------------------------------	---------------------	------------------------	-------------------------

Власне жанри /жанрові форми/	Сонети, оди, епіграми, елегії, балади, пісні, пародії, і т.ін. плюс вірші, генетично не пов'язані з традиційними жанрами		
------------------------------	--	--	--

Конкретні жанри:	Філософська історична балада, науково-філософська ода, філософсько-дидактична елегія, філософсько-посвятні і т.р.	Медитативна психологічна елегія, медитативно-філософський роздум і т.ін.	Сугестивно-психологічний етюд, сугестивно-психологічна балада, сугестивно-філософська елегія, сугестивно-філософський портрет і т.ін.	Публіцистична ода, публіцистична історична пародія, публіцистично-фейлетонна балада, публіцистичний портрет і т.ін.	Сатирико-публіцистична ода, сатирико-фейлетонна балада, сатирико-публіцистичний портрет і т.ін.
------------------	---	--	---	---	---

Обраний нами напрямок аналізу - один з аспектів дослідження жанрового буття сучасної лірики - не суперечить дослідженню її на рівні жанрових форм або жанрово-стильових тенденцій.

Звичайно ж, в дослідженні жанрового стану сучасної поезії не обійтись без розмови про стильові шукання й тенденції в ній.

Незаперечним нам видається факт існування в ліриці 60- 80-х рр. двох стильових течій: конкретно-реалістичної та асоціативно-метафоричної. Існування їх визначається багатістю дослідниками. Характерно при цьому зауваження В.Зайцева: " В основі зародження і формування стильових тенденцій і закономірностей є не стільки загальні категорії, скільки людина, художник, індивідуальність..."^{1/}. Підкреслимо /принципово важливо!/, що в основі зародження і формування стильових тенденцій стоїть людина, творча індивідуальність, автор. Тобто, автор є саме вузловою ланкою художньої системи. Таким чином, проблема автора, залишаючись типологічно визначальною для лірики, як літературного роду, стає провідною в ліриці реалізму, об'єднуючи проблеми стилю і жанру. Взаємозв'язок стилю і жанру в ліричних творах сучасної поезії такий тісний, що проблема жанру стає немовби і проблемою стилю одночасно, а провідною жанровою тенденцією виявляється помітне стремління до синтезу, яке супроводжується змінами в суб'єктивній сфері.

У другому розділі - " Філософський метажанр " - досліджуються і визначаються основні риси філософської лірики і наукової поезії. У розділі розглядається полеміка про філософську лірику, яка мала місце в 60- 70-і рр., відмічається змішування термінів "філософська" та "медитативна" лірика.

На відміну від власне медитативних, філософські вірші покликані осягнути ідею, як таку, вони мають відкритіший у світоглядному відношенні характер, пов'язані з філософським осмисленням світу, людини, є виявом у філософських поглядах. Філософська лірика і філософія мають спільний предмет пізнання - загальні закономірності життя, природи, розвитку суспільства, ставлення людини до світу, єдність їх осягнення - в узагальненні. Чроче, в науці маємо справу з узагальненнями логічного порядку, а в поезії - з асоціативними роздумами. Філософській ліриці, отже, властивий певний обов'язок формулювати в чуттєво-образній формі значиму ідею-узагальнення.

^{1/} Зайцев В. . Современная советская поэзия: Материалы к спецкурсу. - М., 1988. - С. 19.

В розділі докладно аналізується лірика поета-філософа А.Тарковського. Головне завдання, що його вирішує поет - осягнення сенсу людського існування. Основні проблеми філософської лірики Тарковського - "людина - світ", "поет і поезія" /"художник і мистецтво"/, "життя і смерть", "минуле і вічне", "мистецтво /культура/ - час" - проблеми як натурфілософського, так і морально-філософського характеру. Сюжети його віршів - це розвиток думки про таємниці людського існування, життя взагалі. Свідомість поетова розширена до безмежя світобудови, де людина стає рівною їй. При цьому поет вважає людину центром всесвіту. Одна з поезій має назву "Посередині світу". Характерно, що Тарковський відчувається не тільки центром нескінченного Всесвіту, він розглядає людину, як феномен на збігу координатів часу й простору /Я Нестор, летописец мезозоя.// Времени грядущих я Иеремия/. Ця ж думка /щоправда, у певно іншому аспекті/ виявлено у вірші "Зумер".

А.Тарковський стверджував невмирущість людини в духовному розумінні, в перетворюючій, пророчій силі мистецтва, в культурі людства, яка є його духовною сутністю. Чіткіше цю концепцію виявлено у збірнику "Землі - земне" /1941- 1966/, зокрема, у поезіях "Словник", "Рими", "Новорічна ніч". Людина духовно вища за своє смертне тіло, духовно вона може з'єднувати століття й епохи, а тіло її - плоть од плоті світу, в якому іде постійний процес перетворення матерії /перегукуються з "Метаморфозами" М.Заболоцького/. Ця єдність зі світом виявлена у багатьох віршах, зокрема, в "Землі", "Польованні", "Перевтіленні", "Деревах". Життя, за Тарковським, це - протистояння: воно в основі світу, в природі, в людині, мистецтві. Прагнення перебороти, здолати його - це і є діалектика, рух, розвиток. То вічний розвиток, бо й вічне - протистояння.

Поетичне мислення в Тарковського логізоване: основою його світосприймання є думка. Ліричні образи поета тяжіють до узагальнень; хоч поет й не уникає зображення реалії життя, предметності світу, його образи загалом гіперболізуючі /"Дежу, - а хили крешко срацены // с хрящами придорожной бузини"/.

Вони близькі до поетичних образів В.Маяковського і Е.Межелайтіса. Навіть суб'єктне "я" поета, як правило, має узагальнюючий характер: "я" не в розумінні "індивід", а "я" — "людина". Загальна художня спрямованість поезії А.Тарковського — це спрямованість філософська.

За світовідчуттям близький до А.Тарковського український поет П.Мовчан — в його поезії чітко виявлене стремління досягнути основи основ, витоків буття, розв'язати проблему смерті й безсмертя. Проте, поетичний погляд на світ у Мовчана, зрозуміло, свій. Поет турбується колізіями: людина і природа, людина і всесвіт, питаннями співвідношення матеріального та духовного, стихійного й свідомого. Світ для нього — то єдність і боротьба протилежностей, їх вічна боротьба. Життя — єдність протилежностей. А людина існує ніби у центрі цієї боротьби, осягаючи її стихію. Біль пізнання — ось як можна характеризувати почуття поета. Тому, здавалося б, у найсумніших віршах присутнє світле начало, а у світлих, життєрадісних обов'язково — гіркота знання, передбачення кінця... Думки про гармонійну цілісність і єдність світу, природи виявлені у віршах "Білі лілії", "Про спокій".

П.Мовчан, як і А.Тарковський, відчуває гармонійне злиття людини зі світом. Для поета світ природи настільки ж складний й суперечливий, як і світ людини. Основним законом існування природи, матерії він вважає закон перетворення, який існує вічно і є незмінним з постійною зміною форм /"О вічно сущем..."/.

Головною категорією для поета є Час. Саме з ним, Часом, веде він основний діалог. Час з'єднує, але й роз'єднує, він зв'язує все існуюче, але він і перший ворог людини: як ріка глину, відносить він життя людини. І це неминуче, незвідотно /"Швидкоплинність", "Біле"/. Відтак питання Часу для поета лишається відкритим, розв'язати з ним суперечку не може, що і надає присмаку гіркоти та смутку багатьом його віршам, — категорія Часу так і залишається найзагадковішою для нього.

У віршах Мовчана в плані суб'єктної організації часто зустрічається форма "власне автор", хоч він не уникає і суб'єктного "я". Іноді це "я" ліричного героя, частіше, як і в Тарковського, "я" — узагальнення, "я" — в розумінні "людина", а не індивід.

При схильності до висновку, узагальнень, раціоналістичності, П.Мовчан – м'який лірик, світ для нього детально предметний і цікавий саме подробицями.

Таким чином, філософська лірика А.Тарковського і філософська лірика П.Мовчана – це дві стилеві течії у повоєнній ліриці: одна – яскраво виявлена метафоризована поезія, друга – поезія конкретно-реалістичного стилю. Однак загалом вони близькі через належність до філософського метажанру.

Аналіз сучасної поезії, зокрема лірико-філософських творів О.Твардовського, Л.Первомайського, В.Кордуна переконує в значній ролі контексту в сучасній філософській ліриці. Інтенсивність взаємодії метажанрових різновидів лірики призводить до того, що превалювання одного різновиду лірики над іншим досягається тільки в загальному поетичному контексті / книги, розділу, циклу/. Вірші В.Кордуна, наприклад, поза таким контекстом розглядати неможливо. Кожний з віршів може бути зрозумілим лише в контексті цілого. Загальна художня настанова книги робить власне сугестивні вірші цеглинками єдиного лірико-філософського сприйняття дійсності. Тут важливими є загальна художня настанова, і загальні зв'язки, і контекст.

Для Кордуна все в природі величає і значиме. Як і в художників-імпресіоністів, у нього фарби розмиті, щоб передати рух тонів, переходи півтонів. У більшості віршів він передусім – споглядач, ніби відсторонений спостерігач. Але "ніби", бо все, що сприймається ним – живе, рухається, народжується, цвіте й вмирає, сповнене радістю буття, болем, його думками та почуттями. Це – природа, яка рухається, але природа – в його сприйманні, його відображенні. В ній органічно злиті світло, тіні й відтінки – і все те має свою мелодію, свій ритм, а життя розуміється ніби баланс творення і руйнування форми, коли кожна окрема форма, прагнучи вирватися за власні межі, може це зробити, тільки зруйнувавши себе /"Ця ніч"/.

У творчості Кордуна, без сумніву, превалює художня настанова філософського характеру – пізнання сутнісних основ буття через пізнання багатогранності його форм в їх русі, діалектичному розвитку, взаємопроникненні, постійній зміні.

Характерною особливістю сучасної філософської лірики є її взаємодія з лірикою медитативною. Як правило, наявність у поета віршів медитативних не заперечує, а передбачає існування у нього творів філософської лірики. Медитативні твори часто створюють це силоне поле, в контексті якого вони набувають нової якості і переходять з розряду медитативних у філософські. Ця властивість медитації була характерною для лірики ще XIX ст. але в 60-70-і рр. нашого століття вона стала одною з провідних тенденцій в існуванні філософської лірики і з усією наочністю виявилась у творчості О.Твардовського, Л.Первомайського та багатьох інших поетів. Твардовський – поет яскраво виявленого медитативного складу мислення. Саме це сприяло появі в його ліриці філософських поезій. Зібрані воедино, медитативні вірші створюють "магнітне поле", яке визначає їх філософське звучання. Схильність до роздумів і любов до узагальнень природнім шляхом приводила поета до створення медитативно-філософських і, власне, філософських поезій. До творів перехідних, медитативно-філософського характеру можна віднести такі вірші, як "Ни ночи нету мне, ни дня", "Час рассветный польема", "жить бы мне век соловьем-одиночкой", "Некогда мне над собой измываться" та ін. Поезії такого плану сприяли виникненню власне філософських віршів – "мне памятно, как умирал мой дед", "Ты дура, смерть: грозилась людям", "Дробится рваный цоколь монумента", "Посаженые дедом дерева", "Все сроки кратки в этом мире".

В загальному контексті книг, циклів перехід медитативних віршів у філософські знайдемо і у М.Рильського, Б.Олійника, І.Драча, Л.Павличка та інших українських майстрів слова.

Характерно, що в сучасній поезії найрідше зустрічаються твори науково-філософські. Вплив науки на поезію відбивається на типі художнього мислення /як, наприклад, у Л.Мартінові, А.Вознесенського, І. Драча/, а не на її жанрових різновидах. Хоч цей факт і не заперечує можливості створення наукової поезії, яка у своєму історичному існуванні найближча до філософського метажанру.

Різноманітність форми – властивість сучасної поезії. Як і інші метажанрові різновиди, філософська лірика виявляється в різних формах. Тут і сонети, і рубаї, і газелі, і есе,

і своєрідні етюди, до яких нерідко звертаються поети. Цікавою є, наприклад, форма філософських медитацій у творчості В.Сидорова, яка народилася від зіткнення двох культур: індійської та російської. У цьому плані він продовжує традиції М.Реріха. Цикли "Ступені", "Ключ", "Путь", "Настанови мандрівникові "Бесіди з Учителем", "Безмежність" - філософські медитації, започатковані у східній поезії, і які несуть в собі також традиції російської філософської лірики. За кількістю форм їх неможливо класифікувати - лиш констатувати їхню різноманітність та належність до певного виду /метажанрової групи/, пам'ятаючи при цьому про існування творів перехідного характеру.

Найпоширенішим жанровим різновидом філософської лірики є вірш елегійного характеру. Його зустрічаємо в Твардовського, Тарковського, Ахмадуліної, Вознесенського, Б.Олійника, Рубцова та інших поетів. Часто елегія втілена в медитативний твір, але в контексті ліричної системи набуває вона філософського звучання. Є поети, у яких елегія явно домінує як жанровий різновид філософської лірики / Ахмадуліна/. Водночас, елегійність залишається однією з основних властивостей сучасної медитативної лірики. У 50- 80-і рр. у творчості східноєвропейських поетів з'явилися філософські оди / Мартінов, Вознесенський/, філософські вірші баладного характеру / Драч/. У 50- 70-і рр. помітною стала пристрась до філософського сонета в українській поезії / Рильський, Малишко, Павличко/. Проте, жодна з цих форм / крім елегії/ виявила себе не особливо стійкою. Гадаємо, що тут є своя логіка. Закономірність, здається, зводиться до того, що провідною тенденцією залишається прагнення до синтезу форм: взаємодіють як жанрові види /власне жанри/ так і метажанрові різновиди. Філософська лірика взаємодіє з медитативною /Твардовський, Первомайський, Муратов, Мовчан, Ахмадуліна/, сугестивною /Ахмадуліна, Кордун/, публіцистичною / Мартінов, Вознесенський/, сатиричною /Кривія/ лірикою.

Крім того, створюються вірші, генетично не зв'язані з традиційними жанровими формами.

У третьому розділі — "феноменологічна лірика" — розглядаються медитативна та сугестивна лірика, як різновиди феноменологічного метажанру.

У феноменологічному метажанрі предмет художнього зображення — явище, як таке, описане в єдності різних його сторін. Розвиткові феноменологічної лірики сприяла зацікавленість особистістю як художнім феноменом. Це також було обумовлено посиленою роллю авторського начала в поезії ХІХ- ХХ ст., з розвитком такої форми авторської свідомості, як суб'єктивований ліричний герой, коли суб'єкт стає об'єктом художнього дослідження одночасно. З найбільшою повнотою суб'єктивований ліричний герой вперше утвердився в ліриці М.Лермонтова, а медитативність стала провідною рисою його поезії.

Медитативність і сугестивність — дві сторони однієї моделі, два способи осягнення й виявлення глибинних пластів людської душі: ментальний та інтуїтивний. Все, що пов'язане з аналізом, логічною рефлексією, відноситься до галузі ліричних медитацій. Все, що освітлене інтуїцією, дається як пульсація самого почуття, а змістовне значення слів стає другорядним, — все це обумовлює виникнення власне сугестивної лірики. Оскільки для поезії ХІХ- ХХ ст. велике значення мають обидва способи ліричного пізнання і виявлення, цілком ймовірно існування і розвиток у неї як медитативної, так і сугестивної лірики.

У поезії ХХ ст. глибшим стало аналітичне начало. Воно й змусило деяких критиків у 60-і рр. заявити про розвиток так званої "інтелектуальної" поезії. Насправді, мова могла й повинна була йти про поглиблення та розширення медитативності і про розвиток власне медитативної лірики.

§ I. Медитативна лірика. Чим науковішим ставало мислення, тим важче було створювати філософсько-поетичні твори. Суперечність ця могла бути усунута тільки в результаті нового якісного стрибка в розвитку людського мислення, зумовленого новою стадією пізнання світу. Безперечно, поетичне мислення в наш час стало більш науковим, але ще рано говорити про якісне зближення

двох способів мислення – наукового /філософського/ і постичного. Хоч у поезії, позбавленій сумнівом, помітною є тенденція до поглиблення аналітичного начала.

Нявще це суспільного порядку, зумовлене моральним осмисленням долі людини в її зв'язках з суспільством, дійсністю. Звідси – пильна увага до окремої особистості, її внутрішнього світу і в співвідношенні з суспільними тенденціями, з провідними проблемами часу. Це, гадаємо, і спричинилося, з одного боку, до "космічної масштабності", з другого – до прагнення осмислити життя в найрізноманітніших, здавалося б, проявах. Звідси ж і поява великої кількості ліричних творів, у яких надається перевага думці.

Вірші, що викликають у читачів активну роботу думки, знайдемо в творчості поетів різних стилєвих напрямків, різних творчих манер: М.Рильського, Б.Межелайтиса, Д.Павличка, Б.Винокурова, І.Драча. І це зайвий раз свідчить про тенденцію зростання аналітичного начала в поезії.

Поглиблення аналітичного начала в поезії сприяло збільшенню медитацій у творчості поетів, що, в свою чергу, викликало прагнення літературознавців визначити специфічні риси медитативної лірики. До її специфічних рис відносять концептуальність, рефлексію, морально-етичну проблематику.

Якщо підвести підсумок спостереженням над віршами медитативної лірики і висловлюванням про неї дослідників, можна зробити такий висновок: медитативні вірші – це поетичні твори, яким властиві рефлексія, концептуальність, а, головне, принципова особливість нафосної настанови: досягати закономірності життя в єдності з внутрішнім світом людини, її свідомістю. Основна проблематика медитативної лірики – моральна.

Медитативна лірика є по суті різновидом феноменологічного жанру. Саме їй найбільш властива така форма виявлення авторської свідомості, як суб'єктивований ліричний герой. Основні позиції медитативної лірики – "людина і суспільство", "людина – людина", "людина – особистість", колізії морального характеру. У ній яскраво виявлено індивідуальне начало, тому особливо

виразно проявляються характерні риси індивідуального стилю автора. Вона часто виступає як "контекст долі поета". Тому для цілкового розуміння медитативної лірики /як, до речі, і філософської/ важливий контекст творчості поета, його книги, збірника чи окремого циклу.

На відміну від філософської лірики, цілковою настановою в якій є пізнання істини як такої, художньою настановою медитативної лірики є аналіз душі, внутрішнього світу людини в співвідносності з навколишнім світом, з іншими людьми ^{1/}. Звідси в медитативних віршах власне медитативні інтонації, тобто інтонації роздуми, вголос і про себе. Зазгалі поети в медитативній ліриці більш спрямовані вглиб, всередину, аніж назовні. У філософській ліриці зворотнє явище: свідомість людини розширюється до масштабів всесвіту, час сприймається, як вічне. Характерно, що поети медитативного складу сприймають час як категорію духовну, істарію душі /"Измеряется время // Взросленьем души"; "А время - в нас // Как мы, земные, - в нем..."/ ^{2/}

У сюжетному зв'язку медитативна лірика - це потік почуттів, потік свідомості, який спрямовується прагненнями розібратись в собі, в людях, у якомусь життєвому явищі.

Образ в медитативній ліриці не зорієнтований на той ступінь узагальнення, з яким зустрічаємось у ліриці філософській, він менш відірваний, наближений до життєвих реалій /навіть у поетів з яскраво виявленим асоціативно-метафоричним мисленням/.

Вірші медитативні зустрічаються в творчості кожного поета, але в поети цілком медитативного складу мислення. Таким є, на нашу думку, В. Стус. не тільки до "Палімпсестів", майже до

1/ Тут доречно згадати міркування Ю. Шереха про "палімпсести" В. Стуса: "Цього лірика від образу баченого світу йде до поетового почуття, до внутрішнього... Бо для нього теми й мотиви - тільки виходи у внутрішній світ, у щоденник душі, у невислані листи до інших про власне внутрішнє" / Шерех Ю. Третя стороча: Література. Мистецтво. Ідеологія. - К., 1993. - С. 227.

2/ Кудрявская Л. Забытое слово. - М., 1984. - С. 5, 4.

всєї поезії В.Стуса можна епіграфом взяти слова:

"... бо жити — то не є долання меж, / а навикання і самособою- /
наповнення" ^{1/}. І час як би розчиняється в душі поета, стає
невідчутним:

Нехай горить вагонь. Нехай горить.

Хай почекає час, аби в безчассі

я вдруге міг постати... ^{2/}

Поет все вбирає в себе, все робить предметом поетичного
осягнення. Особливе місце в його віршах займає природа. Вона є
символом далекої і прекрасної Батьківщини, вона надихає його
на роздуми. І пейзажні вірші /"Вечірнє сонце дибиться при
спаді...", "Вринили на ображених ярах...", "Збудився врано,
синій-синій птах..." / — це медитації, в яких почуття рвуться
"крізь ґрати", а душа поетова висвітлює собою все: від ідеї
до найменшого образу. Так світ входить у поета, і поет стає
рівним йому.

Цільова настанова медитативної лірики /аналіз душі/ сприяє
тому, що в ній першочергового значення набуває процес осягнення,
який виявляється різно. Часто /хоч і не обов'язково! / він зна-
ходить вияв у власні медитаціях, відвертих роздумах; нерідко
репрезентує елегійні роздуми /характерний приклад — лірика
О.Твардовського останніх років/. Однак, медитативна лірика може
виявлятися і у формі своєрідних психологічних етюдів з місткою
кінцівкою, яка несе в собі думку-висновок /як то у Л.Первомайсь-
кого, В.Стуса, Л.Кудрявської/; може виявлятися своєрідною пей-
зажною замальовкою, що утворює паралель з внутрішнім життям
людьми / як у К.Ваншенкіна, В.Стуса, Л.Кудрявської/; може
виявлятися віршами, так би мовити, препарумного характеру, в яких
на перецньому плані думка, яка аналізує, шукає /як у Є.Євнуку-
рова, Д.Самойлова/. Медитативні вірші за формою часто не пов'я-
зані генетично з традиційними жанровими формами і, наголошуємо,
зовсім не обов'язково являють собою відверті медитації. Головне
в них — активна робота думки, яка досліджує; звернена вона до
внутрішньої сфери людини и захоплена проблемами її духовного

1/ Стус В. Дорога болю. — К., 1990. — С. 97.

2/ Там же. — С. 95.

становлення, морально-етичного самоусвідомлення.

Якщо прослідкувати розвиток медитативної лірики, то слід визнати, що її роль в поезії ХІ ст. значно зросла, особливо в 60-70-і рр. Не випадково у критиці тоді часто згадувалось ім'я М.Дермонтова, бо саме у його творчості медитативна лірика виявлялась як метажанр з особливою виразністю. У ХІ ст. її межі розширились, вона стала більше стикатися з філософською лірикою, виникло багато перехідних творів, окреслилось виникнення філософських творів в контексті медитативних. Це і спричинилося до змішування філософської і медитативної лірики. Проте, незважаючи на спорідненість, філософська і медитативна лірика належать до різних метажанрів - філософського та феноменологічного.

§ 2. Сугестивна лірика / лат. suggestia - натяк, навіювання/ - це жанрова група творів, яка спирається не стільки на логічно оформлені зв'язки, скільки на асоціації і інтонаційні відтінки, звернена до емоційної сфери читача, і в цьому розумінні протилежна медитативній ліриці, раціоналістичній у своїй основі.

Як ми вже відмічали, сугестивну і медитативну лірику можна віднести до одного метажанру - феноменологічного, і розглядати їх як два полюси, два різновиди цього метажанру.

Предметом зображення в сугестивній ліриці, як і в медитативній, є сфера духовна, конфлікти внутрішні, які мають, як правило, морально-психологічний характер. Відмінності зосереджені на цільовій настанові твору і характері образності. Цільова настанова сугестивної лірики - передавання найтонших душевних устремлінь, досягнення глибоких душевних станів; емоційна виявлення незисловленого простими логічними зв'язками. Тут головну роль відіграють асоціативні зв'язки, асоціативні образи, бо наявне прагнення до синтезу через спектр емоцій. У медитативній ліриці спостерігається аналітичне сходження від часткового, конкретного до загального.

У сугестивній ліриці поет прагне спрямувати читача у потік почуттів, викликаючи якимось явищем чи внутрішнім станом, змусити його співпереживати з тим, щоб він не стільки усвідомив,

скільки відчув переживання автора, проінявся його емоційним настроєм. Тому в сугестивній ліриці значну роль відіграють мелодія вірша, ритм, інтонаційний малюнок. Саме через них щонайперше поет виконує своє найважливіше завдання – зачарувати читача рухом почуттів, мелодією переживань. Саме така поезія найбільш близька музиці, бо засоби виразності виходять на перший план, семантика слів стає другорядною. У більшості сугестивних віршів панує музикальність та мелодійність.

Сугестивні вірші зустрічаються в творчості різних поетів – і філософського, і медитативного, і публіцистичного та сатиричного складів мислення /дослідники, наприклад, відмічають наявність сугестивних творів у поезії В.Висоцького/, але в незначній кількості. Частіше вони з'являються у творчості поетів з інтроспективним мисленням, романтичним настроєм. У загальному ж контексті сучасної поезії, порівняно з іншими метажанровими групами творів, сугестивна лірика складає незначний процент творів, що не означає, що з часом процент цей не зростає. З розвитком інтуїтивного способу пізнання і виявлення духовної сфери людини буде зростати інтерес до сугестивної лірики. Справа у тому, що сугестивна лірика чинить опір чіткості образних окреслень, конкретності життєвих реалій /якщо вони є, то несуть інше художнє навантаження, ніж в інших видах лірики: вони не стільки реалії дійсності, скільки реалії почуття/. Сугестивній ліриці властиві півтони, прагнення вирватися за межі понятійного значення слів /наприклад, у вірші Л.Костенко "Осіній день, осінній день, осінній!.."/. Цілісність вірша визначається при цьому цілісністю ліричного переживання; прагнення виявити те, що лежить за межою активної свідомості /підсвідоме і надсвідоме/ робить сугестивну лірику найбільш близькою до модерністської поезії і, отже, найближчою – до сюрреалізму. Невипадково лірику В.Соснори деякі дослідники відносять до авангардизму, вона, дійсно, за методом створення художньої реальності наближена до сюрреалізму. Це не означає, що поети, які є яскраво виявленими реалістами за світосприйманням і світовідображенням, не можуть уцаритися до створення сугестивних творів.

Із жанрових різновидів, за нашими спостереженнями, в сугестивній ліриці, як і в медитативній, часто зустрічаються вірші з елегійним настроєм, які більш або менш зв'язані з традиційною елегією /їх багато у Б.Ахмадуліної, В.Соснори/. Ї сугестивно-медитативні вірші, є етуди, побудовані на превалюванні мелодії, є своєрідні пейзажні замальовки з сугестією /наприклад, "Осінь" С.Новенко/. Нерідко зустрічаємо поезію, за формою не зв'язані з традиційними жанрами. Основний закон сугестивної лірики – підпорядкованість логіці почуття. Переживання тут цілком панує як переживання саме ліричне, тобто, спрямоване до виразного початка, воно поглинає і підпорядковує початок зображувальне.

У четвертому розділі – "Метажанрові різновиди типологічної лірики" – досліджуються і визначаються основні риси публіцистичної та сатиричної лірики.

У типологічному метажанрі в якості предмета зображення виступає особливе. Воно характеризує явище у його причетності до деякої спільності /моральної, соціальної, ідеологічної і т.ін./ і у співставленні зі спільністю іншою.

Очевидно, що у такій якості предмет пізнання виступає в ліриці публіцистичній і в ліриці сатиричній, які мають дві художні настанови, що суттєво відрізняються: утвердження і заперечення. У публіцистичній ліриці зустрічаємось з відвертим проявом пафосу утвердження або заперечення того чи іншого морального, соціального, ідеологічного явища; у сатиричній ліриці частіше яського – запереченням / або утвердженням через заперечення/, але обов'язково з ідейно-емоціональською оцінкою, в ролі якої виступає сміх / у всіх його відтінках/. Характерно, що обидва різновиди типологічної лірики були широко подані в літературі 60- 80-х рр., але високих зразків цієї та іншої поезії було небагато. Обумовлено це, як відомо, часом. Однак, поданий в літературі широкий фон обох метажанрових різновидів, дозволяє уважніше до них придивитись і виявити їх характерні типологічні особливості.

§ 1. Публіцистична лірика. До публіцистичної лірики відносяться твори, в яких ставиться завдання простого переконання читача, проявляється бажання поета "перетягнути" його на свій бік. У них логікою розвитку думки рухається сюжет твору, визначається форма подання матеріалу. Ліричні твори з соціально-значимою тематикою, ідейною настановою на переконання читача, які утверджують чи заперечують це або інше суспільне явище, завжди будуть публіцистичними. Такі вірші активно беруть участь у формуванні суспільної думки. У цьому їх функція, їх призначення.

Як і у філософській поезії, в публіцистичній ліриці в образній структурі віршів превалує раціональне начало. Проте, мета, ідейна настанова творів є іншою, вона диктує інші засоби відбору і опрацювання матеріалу, специфічну образність. У публіцистичних поезіях знаходять втілення такі специфічні властивості публіцистичного образу, як персоніфікація понять, народження образу з ідеї, таке злиття емоціонального з раціональним, коли метафоричність гостріше оголює думку.

Система образності в публіцистичній ліриці близька до системи образності в публіцистиці. І словесний, і картинний образ, і образ-деталь, образ-теза, образ-символ, образ-алегорія знаходять у них безпосереднє застосування. Звичайно, у вірші якийсь з цих образів посідає центральне місце. Так, Н.Смеляков, наприклад, нерідко судував свої публіцистичні вірші на образах-картинах, Д.Мартинов подюблив образи-алегорії, В.Луговської часто використовував образи-символи. Назання переваги тому чи іншому образу — справа суто індивідуальна.

Однак, поезія і публіцистика — два різних види творчості, і поезія публіцистична залишається перш за все поезією. Публіцистична лірика зосереджує увагу на характерному, відштовхуючись від часткового, конкретного, здавалось би, незначного, дає уявлення про велике, загальне, переконує силою емоціональної дії, а не логікою фактів, хоч і факт сам по собі може мати значення, але, знову ж таки, в контексті його емоційного усвідомлення, в якому роль емоційної оцінки лишається провідною.

Тому, на відміну від публіциста, зовсім не обов'язково відверто формулювати основну думку твору в логічних /хоч і опoетизованих судженнях/. Іноді достатньо створення емоційно переконливої картини, з якої и випливає відповідний висновок /наприклад, у вірші І.Драча "Божевільний автомобіль"/.

Однак до відвертого ж заклику в публіцистичних віршах звертається дуже часто. Прийом звернення до читача, до народу вкоренився и розвинувся в українській поезії у творчості Т.Шевченка, П.Грабовського, Месі України, І.Франка.

У російській поезії XIX ст. значну роль у розвитку публіцистичної лірики відіграли О.Пушкін, М.Лермонтов, М.Некрасов.

Сучасна публіцистична лірика тематично різноманітна, превалює в ній тема боротьби за прогресивний розвиток людської цивілізації. Вона увела в свою сферу і так звану інтимну лірику, вирішуючи тему кохання в цілком новому для неї ракурсі. Можна вести мову про нові масштаби ліричної публіцистики, проте, не слід змішувати громадянський обов'язок, як парос творів, з публіцистикою, як жанровою /метажанровою/ сутністю лірики.

У публіцистичному творі автор завжди займає активну позицію, у якій би формі образ автора не виступав – власне автора, суб'єктивованого або об'єктивованого ліричного героя, або ліричного оповідача. Адресат у публіцистичних творах, як правило, подвійний: автор звертає свій погляд до конкретної особи, конкретної соціальної групи, класу, а також – до більш широкого кола читачів. Зрозуміло, наприклад, що в поезії "Хуська" Є.Євтушенке звертається і до Хураман-ханум, і до всіх читачів, як і А.Вознесенський, повстаючи проти Сталіна та його поплічників /"Архитектурный проект памятника жертвам репрессий"/, закликає народ бути пильним і не допустити подібної трагедії в майбутньому.

Предметом полемічного утвердження чи заперечення в публіцистичній ліриці є, як правило, цінності ідеологічні, соціальні. Поети прагнуть показати об'єкт утвердження або заперечення для того, щоб через його зображення підвести читача до справедливості своєї декларації, лірико-публіцистичного висновку/згадаємо "Балладу про вогонь і принципи", "Дорогу на Чорнобиль" Б.Олійника, "Балладу про вчителя", "Шабля Богдана Хмельницького І.Драча/.

Місце дії і час у публіцистичній ліриці, як правило, конкретизовані. При всій космічності, наприклад, простору в А. Вознесенського у вірші "Архитектурный проект памятника жертвам репрессий", у ньому чітко проступає наш час, наша епоха, коли, нарешті, було сказане правдиве слово про сталінське свавілля.

Розвиток сюжету в публіцистичних творах визначається характером ведення полеміки і залежить від індивідуальних особливостей поета.

Публіцистична поезія має свої жанрові форми: відкритий лист, репортаж, щоденник, послання, монолог. Особливо популярний в наш час монолог / А. Вознесенський "Монолог Мерилін Монро", І. Драч "Монолог сивого орнітолога Ернеста Натанієла...", Є. Євтушенко "Монолог американського поета", "Монолог бродвейської актриси", "Монолог доктора Спока"/. Є й інші жанрові форми публіцистичної лірики.

§ 2. Сатирична лірика. Лірика не суперечить сатирі. Більш того, стійкішими в поезії виявились саме сатиричні жанрові форми.

Особливістю ліричної сатиричної типізації є специфічно щільне злиття ідейно-емоційної оцінки зображуваного із зображенням, коли оцінка переважає над зображенням. Залежить це від тої ролі, яку відіграє суб'єкт зображення в структурі ліричного твору. Правда, характер співвідносності "суб'єкт - об'єкт - адресат" у сатиричних ліричних жанрах неоднаковий. В епіграмі, наприклад, на передньому плані знаходиться суб'єктивна авторська оцінка; в пародії, фейлетоні, памфлеті більшого значення набуває об'єкт зображення, тут ідейно-емоційна оцінка ніби ділиться з ним пальму першості, розчиняючись в образі об'єкта, чим більш чіткому, тим більш виразному.

Однак, при всіх цих особливостях співвідносності "суб'єкт - об'єкт - адресат" у сатиричних творах значну роль відіграє адресат, бо, за зауваженням Л. Фейербаха, "дотепна манера писати полягає, між іншим, у тому, що вона передбачає розум також і в читачеві..." /

/ Фейербах Л. Избранные философские произведения: В 2-х т. - Т. II. - М., 1955. - С. 380.

Оскільки комічне національне за формою і історичне за змістом, воно відверто відображається в об'єкті сатири, її структурі, а отже — і її жанрових формах.

Характерна особливість в існуванні сатиричних жанрів — синтетизм, взаємодія жанрових форм, їх ліризація. Це одна з провідних і найбільш яскраво виявлених тенденцій. Активно взаємодіють жанри пародії, епіграми, байки, сатиричної мініатюри. Безсумнівний вплив парадоксального афоризму на ці жанри /крім пародії/. Взагалі, в сатиричній ліриці чітко проявляється прагнення поетів до створення невеликих за обсягом, лаконічних, містких жанрових форм /сатирична мініатюра, мікробайка, епіграма/. Час вимагає емких узагальнень, звідси — ліризація сатиричних жанрів і тягіння до малих сатиричних форм.

У другій половині 70-х — поч. 80-х років ХІ ст. послабилась цікавість до сатирико-публіцистичних жанрів — феєлетону, памфлету. Пов'язано це з особливостями соціально-політичного життя в країні. Роль сатиричної публіцистики в цей період часто виконувала сатирична авторська пісня.

Таким чином, провівши зіставне дослідження, в дисертації зроблені висновки:

І/ Особливість лірики епохи реалізму /поряд з іншими характеристиками/ є позиція автора, як творчої індивідуальності; його оцінює ставлення до світу, до людей. Внаслідок цього, сучасна лірика — це єдність і різноманітність ліричних індивідуальних систем, які відрізняються стилівою і жанровою своєрідністю. Авторські художні настанови визначають жанрову своєрідність індивідуальної ліричної системи. Оскільки предмет ліричного переживання вимагає свого виявлення у відповідній формі, а предметний світ сучасної поезії широкий, як і сама дійсність, можемо /и повинні/ нести мову не лише про предметну різноманітність лірики, а і про різноманітність форм. Функціональна різноманітність форм і є те нівве, що, на нашу думку, привнесла до жанрової системи лірики реалістична поезія ХІХ ст. Цей процес став провідним у ліриці ХІ ст., зокрема у поезії 60-80-х рр.

2/ Оскільки у сучасній ліриці відбувається процес диференціації малих жанрових форм, а точніше, їхніх функцій, ставити за мету суворе, детальне диференціювання сучасної лірики на жанрові форми не слід. Доцільніше виділяти стійкіші форми моделювання дійсності, які зустрічаються в ліриці в різні літературні епохи, в різних літературних напрямках. Такими формами є філософська, наукова, медитативна, сугестивна, публіцистична і сатирична лірика як різновиди філософського, феноменологічного та типологічного метажанрів.

Метажанрові група, різновиди характеризуються єдністю педосно-цільової настанови, відповідним відбором життєвого матеріалу, специфічними особливостями його художньої обробки і специфічною образністю, яка випливає з художньої настанови автора у творі. Реферована робота й показує необхідність такого пошуку. Вона, звичайно, не може претендувати на вичерпне вирішення проблеми, бо це справа колективу авторів, адже кожна група може стати об'єктом окремого історико-типологічного вивчення.

3/ Концепція метажанрових різновидів безпосередньо пов'язана з концепцією жанру. Поняття "метажанру" відображає узагальнені жанрові риси ліричних творів і в змісті /предметі/, і в їхніх формах. Найбільш поширені в сучасній поезії філософська, медитативна, публіцистична і сатирична лірика.

Характерні особливості філософської лірики: художня настанова на пізнання сутніх проблем буття, узагальненість часу і простору, переважування логізованих узагальнюючих образів, медитація, як спосіб ліричного осягнення дійсності.

Предметом медитативної лірики є внутрішні, моральні проблеми, "життя душі". Провідна опозиція - "я і світ". Час і Простір розчинені в душі поета.. Суб'єктне "я" - це "я" суб'єктивованого ліричного героя. Образи характеризуються аналітичністю. Думка, як спосіб самонізнання.

Художня настанова сугестивної лірики - передавання найтонших душевних устремлінь, емоційне виявлення невисловленого логічними зв'язками. Суб'єктне "я" - "я" суб'єктивованого ліричного героя.

Образи асоціативні. Прагнення до синтезу через спектр емоцій. Спосіб вираження — потік почуттів, музикальність, мелодійність.

Предметом публіцистичної лірики є цінності ідеологічні, соціальні. Мета вірша — утвердження або заперечення. Місце дії і час конкретизовані. Розвиток ліричного сюжету — це хід поеміки, притаманний тому чи іншому поету. Адресат віршів подвійний: конкретна особа, група, клас, а також — широке коло читачів. Образна система, спосіб поетичного вираження — художня декларація. Часто зустрічаються форми послання, відкритого листа, монолога тощо.

Предметом сатиричної лірики, як, до речі, й публіцистичної, є цінності ідеологічні, соціальні, але пафосом твору виступає сміх. Ідейно-емоційна оцінка зображуваного переважає над зображенням. Значну роль відіграє адресат. Характерна особливість в існуванні сучасних сатиричних жанрів — їх взаємодія й ліризація.

Як взаємодіють між собою метажанри, так і взаємодіють між собою їх різновиди. Філософська лірика — з науковою, медитативною та сугестивною / і навіть публіцистичною/; медитативна — з філософською та сугестивною; публіцистична — з сатиричною / і філософською/; сатирична — з філософською та /особливо/ з публіцистичною. При цьому не слід закріплювати якісь форми за однією групою, за одним різновидом. Хоч, без сумніву, є жанрові форми, найбільш властиві тому чи іншому виду.

Слід також зазначити, що в поезії часто важко визначити конкретні жанрові обриси твору. Багато віршів /звичайно, кращих/ виникають на перетині існуючих жанрів та метажанрових різновидів. Процес відступу від канонів — це процес вічного руху вперед у мистецтві взагалі, і в поезії зокрема.

4/ У сучасній ліриці є багато творів позажанрового характеру, які відображають позажанрове мислення. Це явище притаманне реалістичній ліриці, воно має місце і в сучасній поезії.

5/ Багатство сучасної лірики створюється і за рахунок мобільності форм, що походять від старих жанрів і внаслідок появи нових. На основі родової взаємодії в літературі постали такі форми лірики, як монолог, репортаж, нарис, оповідання. Вплив музики

сприяв народженню поетичних різновидів типу варіації, маршу. Вплив живопису викликав у поезії етюд, портрет, автопортрет, натюрморт. Жанрову приналежність подібних форм з "невичерпною вигадливістю" /С. Крижанівський/ визначають самі поети. Нона річ, вживання цих термінів поетами ще не засвідчує наявності справді нових жанрових ознак у творах і не всі нові форми, які виникають в ліриці, можна назвати жанровими. Поряд з жанровими утвореннями в ліриці існує позажанровий ліричний вірш. Але разом з тим фактом слід визнати існування в сучасній ліриці модифікованих традиційних жанрових форм, різноманітність їх функцій, а також тенденцію синтезу жанрових особливостей творів на основі видової, родової, жанрової взаємодії в літературі.

Слід звернути увагу й на ще одне положення. Сучасний поетичний розвиток такий багатограний, що, аналізуючи його, можна /я треба/ використовувати не тільки жанрові та метажанрові дефініції, а й тематичний поділ лірики на релігійну, історичну, філософську, громадянську, інтимну, пейзажну та ін. За способом зображення лірика може бути медитативною, медитативно-зображувальною, споглядальною, молитовною, асоціативною, алузивною, описово-зображувальною, "персонажною", розповідальною. Тут є свої точки перетину. Лірика може бути медитативною і за предметом, і за способом зображення, і за жанровою сутністю. Лірика може бути філософською і за темою, і за своєю жанровою сутністю. Необхідні кожний раз уточнення.

Безумовне одне: неможливо та й не треба виструнчувати жанрові форми сучасної лірики в один ряд. Проте, тільки вивчаючи форми, можна досягнути багатства лірики та виявити головні закономірності її розвитку.

Зміст дисертації висвітлено в публікаціях:

1. Проблема жанра в лирике /На матеріалі сучасної російської та української поезії/. - Львів, 1991. - / ІІ п.л./.
2. Традиційні ліричні жанри в сучасній поезії //Радянське літературознавство. - 1980. - №8. - /0,75 д.а./.
3. Філософська лірика: до проблеми пошуків художніх і теоретичних // Радянське літературознавство. - 1983.- №І . - /0,75 д.а./.
4. Сатирические песни В.С.Высоцкого /К вопросу о жанровой специфике /Проблеми взаємодії української та російської філології. Збірник наук. праць. - Ч.І. - Київський державний педагогічний інститут ім. М.Горького. Тернопільський державний педагогічний інститут ім. Я.Галаяна. - Тернопіль, 1990.-/0,5 п.л./.
5. Про реалізм лірики та її жанровий розвиток /Волкова Т., Мазепа Н. /Слово і час. - 1992. - №4. - /0,7 д.а./.
6. Проблема жанра в реалистической лирике / На матеріалі сучасної російської та української поезії/. - Тернопіль, 1987. /Рук. деп. в ІНИОН АН СРСР 19. 05. 1987, № 29483 /4;5 п.л./.
7. Понятие жанра в советском литературоведении // Новая советская литература по общественным наукам. Литературоведение: Библиографический указатель.- 1976.- №12. -/ Рук. деп. в ІНИОН АН СРСР, ноябрь, 1976 /.- /0,75 п.л./.
8. жанровые особенности сатирических стихотворений Леся Украинки /Минуле і сучасне Волині: Тези доповідей та повідомлень ІІ-ІІІ Волинської історико-краєзнавчої конференції 26- 28 травня 1988 р. - Частина П. - Луцьк, 1988. - /0,3 п.л./.
9. Некоторые проблемы современной суггестивной лирической поэзии / Читатель и современный литературный процесс : Тезиси докладов региональной научной конференции, декабрь, 1989. - Грозный, 1989. - /0,4 п.л./.
10. А.С.Пушкин и русская советская философская лирика 50- 80-х годов // России вечная любовь: Тезиси міжвузовських читинь, посвященних 190-летию со дня рождения великого русского поэта А.С.Пушкина.-Кировоград, 1989. - /0,3 п.л./.

11. Манровые особенности медитативной лирики //

Актуальні питання розвитку морфознавства і літературознавства: Матеріали обласної науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю утворення Тернопільського державного педагогічного інституту. Тернопіль, 1990. - /0,7 п.а./.

12. Публицистическая лирика в поэзии М.Ю.Лермонтова //

В художественном мире М.Ю.Лермонтова: Тезисы научно-методической конференции, посвященной 175-летию со дня рождения М.Ю.Лермонтова. - Ужгород, 1990. - /0,2 п.л./.

Волкова Т.С. Проблема метажанра в лирике.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.01.08 – теория литературы.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Киев, 1994.

В диссертации предлагается новый подход к определению жанровой системы современной лирики, обосновывается концепция метажанровой классификации поэзии с тем, чтобы охватить жанровое многообразие современной лирики более общими, широкими категориями. В работе представлена таблица жанрового деления современной лирики. На материале творчества Б.Ахмадулиной, А.Вознесенского, В.Высоцкого, И.Драча, Е.Евтушенко, В.Кордуна, П.Мовчана, Д.Павличко, В.Сосноры, В.Стуса и многих других поэтов выявлены закономерности существования традиционных жанровых форм, а также форм, генетически не связанных с традиционными жанрами.

Ключові слова: метажанр, жанр, лірика.

Volkova T. S. Problems of metagenre in lyrics.

Dissertation for acquiring the scientific degree of doctor of philological sciences according to speciality 10.01.08 – theory literature. Kiev National University named after Tarasa Shevchenko. Kiev, 1994.

The dissertation suggests a new approach to the definition of the genre system in modern lyrics and grounds the concept of metagenre classification of poetry in order to embrace genre diversity of modern lyrics with more common and wide categories.

The work presents the table of the genre division of modern lyrics. On the basis of the literary activity of B. Achmadulina, A. Voznesensky, V. Vysotsky, I. Drach, E. Yevtushenko, V. Kordun, P. Movchan, D. Pavlychko, V. Sosnora, V. Stus and many other poets is investigated the genre-typological peculiarities of the lyrics of 50-80, defined laws of existing the traditional genre forms and forms genetically not connected with the traditional ones.

Ключові слова:
metagenre, genre, lyrics.

Волкова

Підписано до друку 12.10.94р. Формат паперу 60x84 1/16.Папір білий.Друк офсетний ротопринтний Друкарських аркушів 1 1/4. Замовлення 862.Тираж 100.

Тернопіль, вул. Над Ставом, 10. Обласне управління статистики.
Відділ оперативної психграфії.

45180

AB 31.112

AB 31.112